

ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ГАЛУЗІ

Запропоновано концептуальні засади подальшого розвитку харчової промисловості

Конкурентна спроможність промислової продукції передових країн світу базується на застосуванні сучасних наукоємких технологій» досконалій структурі й організації виробництва та раціональному його розміщенні.

Основний чинник росту обсягів виробництва й конкурентоспроможності продукції світової економіки — інновації, що сприймаються виробниками як засіб збільшення прибутку та завоювання ринку. Саме тому Україна, перед якою стоїть завдання вступу до СОТ та інтеграції до ЄС, не може бути осторонь цих процесів, тому має формувати шляхи інноваційної політики.

Недостатнє залучення інноваційного фактора в розвиток економіки призвело до низької оцінки нашої держави в Світовому звіті про конкурентоспроможність.

Майже 90% продукції, виробленої промисловістю України, нижче сучасного рівня науково-технічного забезпечення. У 2004 році за загальним індексом зростання конкурентоспроможності Україна була на 86 місці серед 104 країн, за індексом розвитку технологій — на 83, індексом використання інформаційно-комунікаційних технологій — на 76, за спроможністю до інновацій — на 39 місці.

Тільки прискорений розвиток інноваційних процесів, що базуються на ефективному використанні науково-технічного потенціалу, — основний чинник економічного зростання країни.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" інновації — це новостворені або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні виробничі, адміністративні, комерційні та інші рішення, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва або соціальної сфери.

У статистичній звітності розрізняють два види технологічних інновацій:

- продуктиві — характеризуються розробкою і впровадженням як технологічно нових, так і значно вдосконалених; і
- процесіві — характеризуються впровадженням нових або значно вдосконалених методів виробництва (зміна технологічного устаткування або організація виробництва, а також обох одночасно).

Інноваційною вважається продукція, що була вперше впроваджена, зазнала істотних технологічних змін або вдосконалена протягом останніх трьох років.

Зацікавленість в інноваціях зумовлена тим, що обсяги збуту й доходи зростають на тих підприємствах, які займаються інноваційною діяльністю. Така діяльність має бути спрямована на інноваційно-активні підприємства, що й стало передумовою розробки Концепції інноваційного розвитку харчової промисловості.

Мета названої Концепції — в практичній реалізації стратегічного курсу України на інноваційний розвиток; виведенні харчової промисловості на сучасний науково-технологічний рівень, властивий економікам розвинених країн, який забезпечить їй інтеграцію у світове виробництво; підвищенні конкурентоспроможності продукції; задоволенні потреб населення у якісній та безпечній продукції.

До пріоритетних напрямків інноваційного розвитку харчової промисловості належать:

- розробка біотехнологічних процесів поглибленої переробки сільськогосподарської сировини тваринного й рослинного походження та виробництво на їх основі широкого спектра конкурентоспроможних продуктів;
- створення нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій із залученням джерел вторинних ресурсів сировини та енергії, в тому числі завдяки використанню відходів виробництва;
- створення принципово нових технологічних процесів та виготовлення екологічно безпечних виробів, розширення асортименту продуктів функціонального й лікувально-профілактичного призначення;

- інтенсифікація технологічних процесів харчових виробництв завдяки використанню комплексних ферментних препаратів гідролітичної, целюлолітичної та протеолітичної дії;
- розробка експрес-методик та створення сучасних приладів з програмним забезпеченням експрес-контролю безпеки та якості продовольчої сировини, допоміжних матеріалів та харчових продуктів;
- впровадження міжнародних систем управління якістю і безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини серії ISO та HACCP;
- збільшення випуску фасованої та готової до вживання продукції із застосуванням сучасних вітчизняних таропакувальних матеріалів.

Для досягнення поставленої мети та реалізації стратегічних напрямків необхідно створити цілісну національну інноваційну систему (НІС).

Національна інноваційна система — це сукупність взаємозалежних організацій (структур), зайнятих виробництвом та комерційною реалізацією наукових знань і технологій у межах національних економічних систем (дрібні та великі компанії, університети, лабораторії, технопарки та інкубатори). Інша, не менш важлива частина НІС, — комплекси інститутів правового, фінансового й соціального напрямків, які забезпечують взаємодію наукових і підприємницьких структур, враховуючи національні традиції та культурні особливості.

Складовою НІС може бути **інноваційна система харчової промисловості (НІСХП)**, яка в сучасних умовах інноваційного розвитку харчової промисловості засобами державної політики може забезпечити тісний взаємозв'язок між усіма сторонами суспільного життя, органічне включення до неї інноваційних чинників (рис. 1).

До основних чинників, що негативно впливають на інноваційний розвиток харчової промисловості, слід віднести:

- низький рівень бюджетного фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що передують інноваціям;

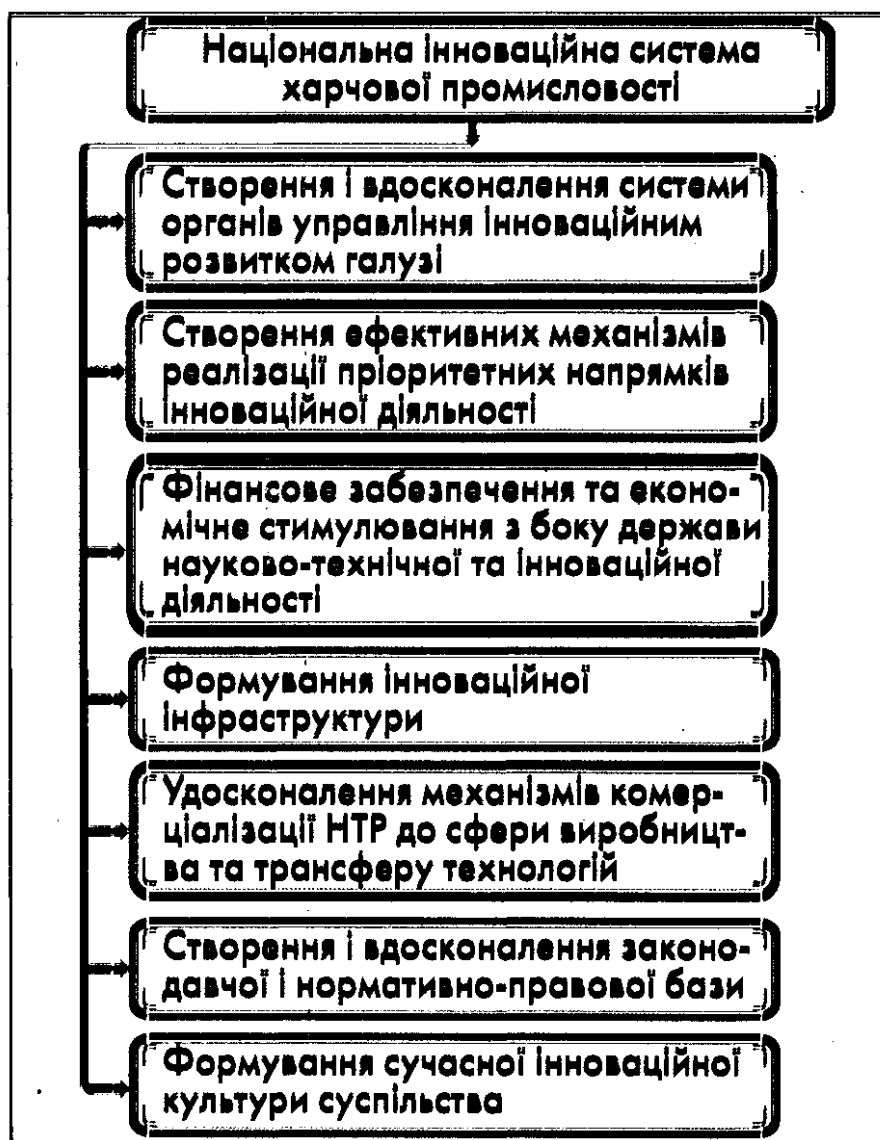

Рис. 1. Структурна схема Національної інноваційної системи харчової промисловості

- відсутність механізмів надання пільг промисловим підприємствам, що впроваджують інновації;
- відсутність галузевої програми державної інноваційної політики, діючих економічних механізмів і спеціалізованих кредитних установ, спрямованих на забезпечення переходу на інноваційну модель розвитку;
- недостатній рівень комерціалізації результатів наукових досліджень;
- відсутність галузевого інноваційного фонду для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;
- наявність податку на чистий прибуток державних підприємств.

Передумовою створення і впровадження інноваційного продукту є ряд етапів, основна стадія яких — наукові розробки (рис. 2).

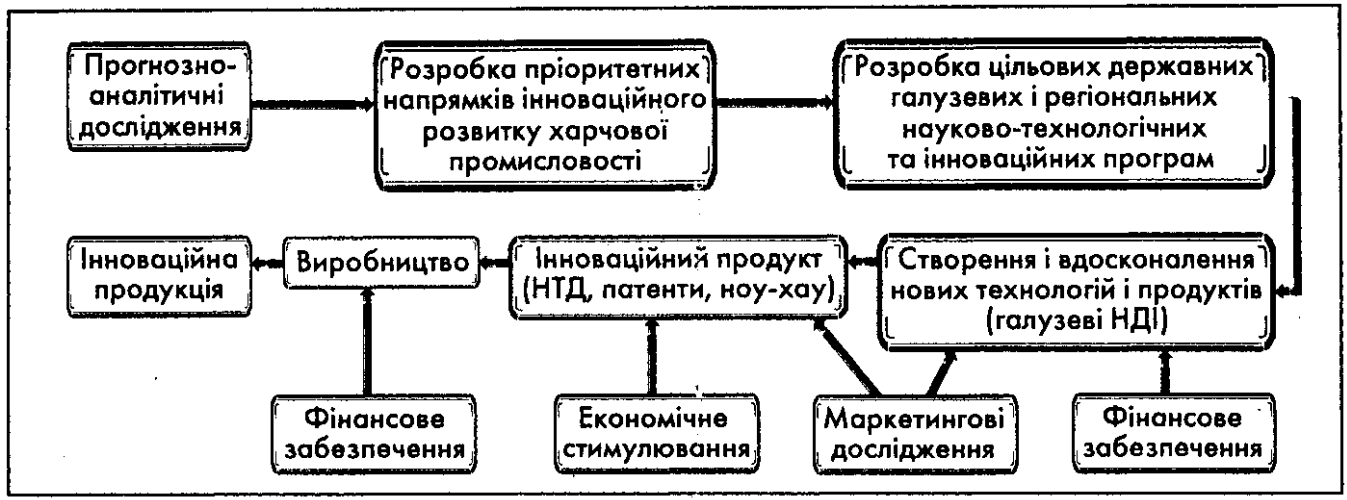

Рис. 2. Схема створення інноваційного продукту

Незважаючи на традиційно високий науковий потенціал, в Україні неефективно діє послідовність "наука-техніка-виробництва" через відсталість сучасного технологічного та виробничого потенціалу промисловості. Проблеми розвитку інноваційного процесу в промисловості спричинені високим рівнем невизначеності, непередбачуваності й не прогнозованості, тобто ризикованістю. Світовий досвід підтверджує, що навіть у розвинених країнах ці ризики мінімізуються за допомогою заходів державної регуляторної політики, спрямованої на підтримку інновацій. Держава має стати безпосереднім провідником інноваційно-інвестиційного розвитку, замовником і організатором досліджень та розробок у перспективних галузях науково-технічного розвитку.

Слід зазначити, що для створення виробництва інноваційного продукту необхідне фінансове забезпечення. Низький рівень фінансування галузевої науки та інноваційних процесів, нарівні з організаційними факторами, істотно гальмує перехід харчової галузі на інноваційний шлях розвитку.

Серед джерел фінансово-інвестиційного забезпечення — кошти державного бюджету, фінансово-кредитної сфери, власні кошти підприємств (75%), для залучення яких передбачається часткова компенсація ставки кредитування цільових проектів за рахунок коштів держбюджету;

довгострокове рефінансування банків, що кредитують цільові інвестиційні проекти, Національним банком України; пільги з оподаткування прибутку та сплати ПДВ по операціях з продажу інноваційної продукції.

У результаті реалізації основних засад розробленої концепції підвищиться інноваційний рівень харчової промисловості завдяки вдосконаленню науково-технічної сфери, стимулюванню інноваційної активності підприємств та інституційного забезпечення стратегії розвитку. Крім того, будуть створені матеріально-технічні умови для інтенсифікації економіки й підвищення на цій основі ефективності розвитку всього агропромислового сектора України, зростуть надходження до бюджетів усіх рівнів. **Усе це має сприяти вступу України до СОТ, забезпечити їй провідне місце на світовому й регіональному продовольчих ринках.**

Перехід харчової промисловості від ресурсовитратних до ресурсозберігаючих, наукоємких, високоефективних технологій дасть змогу:

- зменшити витрати теплової енергії, підвищити якість продукції, знизити її собівартість і підняти конкурентоспроможність на вітчизняному й світовому ринках;
- раціонально використовувати всі складові рослинної сировини, зменшити екологічне навантаження місцевості, де розташоване підприємство, завдяки утилізації відходів сировини.

С.ОЛІЙНИЧУК, доктор технічних наук, академік УТА

Г.ШМАТКОВА, кандидат економічних наук

Л.МАРИНЧЕНКО, кандидат технічних наук **УкрНДІспиртбіопрод**

О.БУТНІК-СІВЕРСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор **Інститут**
післядипломної освіти НУХТ